

AZ IPARTÖRVÉNY REVISIÓJA.

Irta : HELTAI FERENCZ.

V.

IX. A qualificatio s az ipartársulatok.

Az ipartörvény revisiójának egyik sarkalatos kérdése a qualificatio. Az iparos-congressuson résztvett iparosok a legnagyobb súlyt erre fektették; feltételül állították föl, a mely nélkül nézetük szerint a törvényt jól megalkotni nem is lehet, a mely nélkül az ipar és az iparos osztály helyzete nem javítható.

A qualificatiót régente remeklésnek nevezték; hogy ez miből állott és milyen visszaélésekre vezetett, azt az előbbieken után szükségtelen fejtegetnünk. Az újabb időben e gyűlöletes szót nem szeretik használni, a helyette alkalmazott qualificatio sokkal homályosabb, könnyebben tévútra vezeti azt, a ki ezen szónak valódi jelentősége után indul. A qualificatio követelményét az ipartörvény megalkotása után iparosaink legelőször a szegedi tanácskozásokon hangoztatták. Az országos m. iparegyesület a képviselőházhoz 1876-ban beterjesztett törvényjavaslat indokolásában kijelenti, hogy az ipariüzés szabadságát nem kívánja korlátozni, az változatlanul fentartandó. Hasonló nézetnek adott kifejezést az országos iparegyesület megbízásából szerkesztett „Iparpolitikai tanulmányok“-ban Mudrony Soma: „A vállalkozás a vele járó felelősségnél fogva szabad mozoghatást feltételez, ennél fogva a vállalkozási szabadság, vagy mint nevezni szokták az iparszabadság elve, semmi szín alatt meg nem támadható és ok nélkül nem korlátozható. Az iparosok egy részének abbeli kívánalma, hogy az önálló ipar üzelve az illető iparág megtanulásától tétessék függővé, határozottan elvetendő.“

Ezen munka az országos iparosgyűlés előkészítésére volt szánva, az abban kifejezett kívánalmakat kellett volna elfogadniok az ország minden részéből összesereglett iparosoknak. El is fogadták ezen egy pont kivételével, a melynek helyére a következő határozatot iktatták: „Önálló kézműiparos csak az lehet, ki igazolni képes, hogy megkezdendő iparát tanulta.“

Nem ráfogás, ha állítjuk, hogy ezzel a czéhbeli qualificatiot kívánják vissza, habár módosított alakban; pszichologiai, megczáfolhatlan okokból nem is óhajthatnak mást.

Az iparosok előtt azon állapot lebeg, a midőn az élet legsürgősebb kézműipari szükségleteinek termelését a czéh szabályozta; a midőn egyfelől a czéh megállapította a mesterek számát, és szabályozta az ipari termelés határát, biztosítva minden iparost a felől, hogy úgy a hogy megélhet. Nem igaz ugyan, hogy akkor nem volt ügyesebb és gyengébb, jobb módu és szegény iparos, de erről hajlandók megfeledkezni. Nem volt azonban vasuti és hajóközlekedés, postaszállítás jelenlegi terjedelmében, táviró, hirlapi és ügynöki reclamok stb. Ha a qualificatio behozatalával mindezeket is el lehetne törölni, akkor talán visszaállitható volna az az állapot, a mely után iparosaink egy része sovárogo. Az után sovárognak, mert mást, mint a jelenlegi rendszert és a czéhrendszert nem ismernek; ez rossz sokakra nézve, azt jónak gondolják; azt hiszik, hogy az osztrák javaslat és Ráth Károly qualificatiojával a czéhrendszer idején létező állapotokat érhetik el; a mód, az eszközök újak, ismeretlenek ugyan előttük, de a czél, a melyre törekedni akarnak, a régi, a vonzó, az állítólag idylli; a midőn nem volt verseny, nem voltak kész czipő-, ruha-, butor-raktárak; a vasut nem vitte el az utolsó faluba is az olcsóbban termelő idegen helységbeli — nem is mindig idegen és nem is mindig gyárosok, mint állítani szeretik — iparosok czikkeit, a melyek megrendelésére elég egy öt krajczárba kerülő levél; a midőn az ember a fejére szabatta még a kalapot is, és nem dolgozott gáz- és petroleum-lámpa világánál, hanem olajmécs és faggyúgyertya mellett; a midőn nem voltak varró- és más kézműipari gépek, a melyekkel ma egy ember tizszer annyit végez, mint az előtt; nem voltak takarékpénztárak és hitelintézetek, mert nem voltak megtakarítható és hitelezhető tőkék; nem voltak nagyobb ipartelepek, mert nem volt sem tőke, sem értelmiség, sem vevők stb.

Ezek idézik elő a kézműiparosok egy részének rossz helyzetét s nem a qualificatio hiánya; a qualificatio behozatala ezek megszüntetése nélkül nem javítaná, hanem súlyosbitaná a jelenlegi kézműiparosok helyzetét. Arról, hogy a jelenlegi iparosoktól qualificatio követeltessek, szó sem lehet, azoknak viszonyait nem lehetne bolygatni, mivel a szerzett jogokat tiszteletben kell tartanunk. A qualificatiót csak azokra lehetne alkalmazni, a kik ezentul lesznek iparosokká. Ha a qualificatio-követelés alapjára helyezkedünk, akkor föl kell tételeznünk — a mi ugyan nem áll — hogy a qualificatio következtében képzetebbek, ügyesebbek lesznek a jövőbeli iparosok. Képzetebbek lesznek nemcsak saját szakmájuk technikai oldalát illetőleg, de talán — a mi hiú remény ugyan — annak üzleti részében is. A képzetebb technikájú és ügyesebb üzleti szellemű iparos azonban jobban és olcsóbban is termel, mint a ki nem bir ezen kellékekkel, következésképen olcsóbban is adhat el; a verseny tehát nem gyengülni, hanem fokozódni fog, nem a qualificált jövőbeli iparosok, hanem a jelenlegiek hátrányára. A qualificált iparosok — a mi ugyan nézetünk szerint nem áll, de a qualificatio követeléséből szükségszerűleg folyik — jobban fogják oktatni tanonczaikat, több oldalú kiképzést adnak azoknak, így a tanoncok inkább őket fogják fölkeresni; hasonló előnnyel biztatják a segéd munkásokat is, a kiknek e mellett még több bért is fizethetnek, mind olyan előny, a mi a jelenlegi iparosoknak, a kiknél a qualificatio föltevése szerint a jövőbeliek jobbak lesznek, jelentékeny hátrányára szolgálna.

Ha a qualificatio az itt kifejtett következményeket vonhatná maga után, akkor mi követelnők annak behozatalát, daczára annak, hogy ez esetben ellenkeznék az iparosok érdekeivel, mert ha ezek leletnének az eredményei, akkor a közönség és az állam érdekéből szükséges volna annak megvalósítása. De ezek nem lehetnek a qualificatio eredményei, az mást fog maga után vonni. A qualificatio következményei beláthatlanok, ezek ki fognak hatni az egész iparra; itt közelebbről csak két valószínű következményét kívánjuk elemezni.

A qualificatio megnehezíti az önálló kézműiparosok letelepedését, a mennyiben fölszabadulástól és bizonyos munka évektől teszi függővé az önálló iparüzés jogát. A kézműiparosok száma csökkeni fog, mert azok, a kik ezen kellékkel nem rendelkeznek, nem

önállósulhatnak, kevesebben lehetnek tehát iparosokká, mint jelenleg, midőn az iparüzésre minden nagykoru vagy nagykorúsított egyén jogosítva van. Az iparosok számának csökkenése maga után vonja az iparcikkek termelésének csökkenését, következésképp azok árának megdrágulását s így a fogyasztók megkárosítását. Ha a fogyasztók csak kézműiparosok lennének, akkor ez a hátrány egészben véve kölcsönösen kiegyenlítődne, de a kézműiparosokkal szemben áll a nem kézműiparos fogyasztók óriás tömege. Ezeket, a mennyiben szintén termelők pl. mezőgazdák, kettős hátrány sújtaná, u. m. a kézműipari, tehát nélkülözhetlen cikkek árának megdrágulása és a saját terményeik után való kereslet csökkenése, a mi egyidejűleg állana be a nem ugyanazon szakbeli termelők — az egész iparososztály — számának hanyatlásával. Ez az eredmény kétségtelenül bekövetkeznék, ha a qualificatio hatályosan vitetnék keresztül s intézményeket más célból, mint hogy azokat megvalósítsuk, nem is alkothatunk. A fogyasztók azon részét, a mely nem egyetemleges fogyasztási cikket képező terményeket állít elő, hanem szolgáltatásaival használ a közönségnek, mint a hivatalnokok, és az állandó vagy változó díjazásban részesülő egyének, ezen hátrányok közül csak egy sújtaná, t. i. a mindennapi élet szükségleteinek kielégítésére szolgáló cikkek ára emelkednék, jövedelmük pedig változatlan maradna. A qualificatio ezen következménye tehát sérti a fogyasztók, a közönség érdekét.

A qualificatio megnehezíti a tőke befektetését a kézműiparba. Az iparosgyűlésen ugyan kívánatosnak mondták, hogy a tőke ne játsszék szerepet a kézműiparban, ez a kívánság azonban nem akadályozhatja meg, hogy ezen következménnyel ne foglalkozzunk, annál kevésbé, mert ezzel a kis kézműiparosok egy jelentékeny baját kell érintenünk. A mai iparjog mellett bármely üzletember nyithat kézműipari üzletet, foglalkoztathat munkásokat, szóval iparos lehet a nélkül, hogy azt tanulta volna. Ez a kézműiparosok főszérelme, különösen a legtágabb értelemben vett ruházati iparban. A confectionariusok, mint az ilyen iparosokat nevezik, maguk semmit sem értenek az iparhoz, de tartanak üzletvezetőt, mert tartaniok kell, különben nem boldogulhatnak és elvonják a vevőket a kis kézműiparosoktól, a kiknek érdekeit ez által sértik. A qualificatio következménye első sorban ezeket akarja kizárni az iparüzésből.

A qualificatio kimondása azonban nem szüntetné meg az ilyen

iparüzleteket, csak arra készítetné azokat, hogy kijátszák a törvényt, a mi igen egyszerű és könnyü dolog, és nem is üldözhető. A kézműiparosoknak különben nem az a bajuk, hogy az ilyen iparosok nem qualificáltak, az nem bántaná őket, reájuk nézve a baj az, hogy ezek léteznek. A súlyt ők nem a qualificatoria, hanem a versenyre fektetik és azt hiszik, hogy a qualificatioval ezt megszüntethetik, a mi vagy tévedés, vagy önámítás.

Az utóbbi években gyakran kellett azon századok óta ismeretes vádat hallanunk, hogy a kontáriparosok megrontják a szolid, jó cikkekét készítő iparosokat. E vádat soha sem emelte még ugyan valóban képzett, jóra való és boldoguló iparos, azoktól halljuk minduntalan, a kik elmaradnak a verscnyben és a kik ügyesebb, és ne rettegjünk a szótól, hanem mondjuk ki nyiltan, élelmesebb versenytársaikban kontárokat látnak. Nem tagadjuk, hogy a mint mindig voltak, ugy most is vannak iparosok, a kik nem értenek mesterségükhöz, a kik sem nem tudnak, sem nem akarnak jól dolgozni; az is bizonyos, hogy ha valóban vannak kontárok, azok rosszabb iparczikkeket készítenek, mint a képzettebb, ügyesebb iparosok. Ezek a kontárok azonban csak akkor boldogulhatnak, ha a fogyasztók azon elvet vallják, hogy lehet az iparczikk rossz is, csak olcsó legyen. Ha az iparczikk rosszasága és ára megfelelő helyes arányban állanak egymással, akkor a fogyasztó nem vesz az által semmit, ez azonban rendszerint nincs így, a rossz iparczikk majdnem mindig drágább aránylag, mint a jó iparczikk. S a fogyasztó nem tudná ezt megítélni? Hiszen az iparczikkek nem oly sublimis tárgyak, hogy azokat érzékeinkkel ne lehessen észlelni és azután összehasonlítani és megbírálni. A kik azt vallják, hogy a közönség erre az egyszerű functiona képtelen, azok elhihetik ezt a vádat, mi az ellenkezőről győződünk meg és azt tapasztaltuk, hogy a jól képzett, és tisztességes iparos majdnem kivétel nélkül boldogul, s viszont a nem képzett, nem ügyes és nem tisztességes iparos szintén majdnem kivétel nélkül tönkre megy. S segíthetne ezen a qualificatio? Nem, mert midőn a czéhrendszer a legridegebb alakban állott fönn, akkor sem volt a czéhek élete más, mint folytonos és eredménytelen küzdelem a kontárok ellen. A czéhrendszer idején pedig a kontár fogalma egészen határozott volt, a ki a czéhen kívül állott, mint nem vizsgázott mester, az kontár volt, míg a tervezett qualificatio behozatala mellett talán alig fog akadni iparos, a kire a változott kontár jelző alkalmazható

volna, a mint hogy a qualificatio legmelegebb védője sem találhat a jelenlegi iparosok között sem többet öt-tíz százaléknál, a kik nem bírnak a tervezett qualificatioval. S alig ha ezek azok, a kiket kontrároknak nevezhetni.

Megkísértettük kimutatni, hogy a qualificatio kimondása egyrésztől célját el nem érő, s mint ilyen fölösleges, másrésztől káros rendszabály volna; most még azt kell hebizonyitanunk, hogy a qualificatio keresztülvihetetlen.

Az iparüzés óriási technikai haladása a tökéletesebb munkaszereken kívül főleg két nagy elv minél következetesebb és kiterjedtebb keresztülvitelének tulajdonítható. E két elv a munkamegosztás és a munkaegyesítés; állítsunk akadályokat e két elv megvalósítása elé, és megszüntettük nemcsak a nagyipart, hanem a kisipart is. A munkamegosztás elve az iparban már is a lehetőségig meg van valósítva és minden technikai tökéletesítés ezen elv következetesebb alkalmazásán alapszik. Sochor lovag kimutatta, hogy Bécsben a lakatosságnak körülbelől ötven külön ága van, úgy hogy azon iparos, a ki egyik nembeli czikkeket készít, az nem állítja elő a többi negyvenkilencz ágbelit; ez talán kisebb mértékben kimutatható volna hazánkra is és nemcsak egy iparágra nézve, hanem sokra. Vannak iparoslegényeink, hogy itt is a ruházati szakból vegyük a példát, a kik egész legényidejük alatt nem készítenek mást, mint vagy kabátot, vagy mellényt és ismét mások, a kik csak a szabászattal foglalkoznak, a nélkül, hogy a mit kiszabnak, azt meg is varrnák. Most behozzák a qualificatiót, a melynek célja az iparos technikai képzettségét biztosítani. Mi történik azzal a lakatossal, a ki egész ideje alatt csak lakatokat készített és nem egyuttal sarokvasakat és pántokat is, és azzal a szabóval, a ki csak kabátokat? Nem lesz szabad neki, mint mesternek sarokvasakat és pántokat, illetőleg mellényeket is készíteni? Kétségtelenül szabad lesz, ezt még a qualificatio mellett sem lehetne megtagadni. De ha szabad lesz, hol marad a qualificatio? mert az ilyen iparos tényleg készíthet olyan iparczikkeket, a melyek készítését soha sem tanulta. Ha pedig nem lesz szabad, akkor tönkre tettük az ipart és végzetes módon megbénítottuk az iparosok mozgását.

Vannak idők, különösen ilyen korunk, midőn a technika haladása oly gyors, hogy egyes mesterségek vagy egészen megszűnnek, vagy lényegesen vesztenek jövedelmezőségükből, ellenben újak

keletkeznek, újak ugy a czikkekre magukra nézve, mint a készitési módra nézve. Egyes iparágak megszünése vagy a jövedelmezőség csökkenősége esetén, midön azon ipar nem adhat foglalkozást annyi embernek, mint előbb, vagy azon esetekben, a midön egyes iparcikkek után a kereslet különösen emelkedik s így a munkaerőre nagy szükség van, az egyik iparágból a másikba való átvonulás lehetősége nemcsak közgazdasági szempontból szükséges, de az egyéni existenciára nézve is elengedhetlen. A qualificatio mellett a műves iparokban ez a lehetőség megszünik. A gombkötés hazánkban ez előtt igen elterjedt iparág volt, a divat változása következtében azonban egy ideig egészen megszűnt a gombkötői cikkek után a kereslet. Ha a qualificatio már előbb is érvényes lett volna, akkor a gombkötők, a kik kétségtelenül műves iparosok, és így a qualificatio alá esnek, vagy kénytelenek lettek volna mesterségük mellett megmaradva, éhen veszni, vagy pedig napszámosokká válni, mert a qualificatio elzárt volna előttük minden más mesterséget. A qualificatio lehetlenné teszi az átvonulást egyik iparágból a másikba s így nemcsak az iparnak, a mindenkori szükség szerint való fejlődését korlátozná, hanem egyenesen utját állaná azon iparosok boldogulásának, a kik elvesztették tanult vagy kezdettől fogva gyakorlott iparágukban megélhetésük föltételeit. A qualificatio ez által egy, még a jelenleginél is igazságtalanabb társadalmi és jogrend keletkezésére hatna.

A munkamegosztás elve mellett az iparüzés egyik főelve a munkaegyesítés; minden ipartelep arra törekszik, hogy valamely iparcikk előállításához szükséges rokon szakbeli ipari munkákat, a mennyiben ez gazdaságilag előnyösebb, saját telepén belől állítsa elő, a mint a kamarai értekezleten Csepreghy János mondta, a férfiszabó szücsöt, az asztalos képfaragót, kárpitost foglalkoztat. Ha ez szükségét képez a nagyobb ipartelepeknél, a melyek a tökéletesebb termelés szempontjából vannak erre utalva, még nagyobb ez a szükség azon iparüzletekben, a melyek kevésbé fejlődött vidékeken elégitik ki a közönség igényeit. A kisebb városokban, a melyekben nincs még minden primitiv iparág sem képviselve, vagy legalább nem kellő számmal, a kovácsnak lakatosmunkákat s megfordítva kell végeznie, az asztalosnak bodnärmunkákat, stb. végtelen sorban. Ezekről nem is szólva alföldünkön a nagyobb birtokosok kénytelenek saját szükségletükre dolgozó iparosokat tartani, mert a legközelebbi

helység nagyon messze van; például kovácsokat, a kik végeznek majdnem minden előforduló munkát. A qualificatio behozatala mindezt lehetetlenné tenné, kényszeritené a közönséget, hogy azon szükségletei kielégítése végett, a mely iparágaknak helyben nincsenek szakbeli képviselői, messze utakat tegyen, vagy pedig a kielégítésökről lemondjon, másrészt pedig az iparosoknak nem szabadna oly munkákat végezniök, a melyekkel tökéletesen megfelelnek a közönség igényeinek.

A qualificatio ezek szerint fölösleges, mert célját el nem érő, káros és kivihetetlen rendszabály volna, de ezen felül alapjában támadja meg azon jogi rendet, a melyen a mai állam és társadalom nyugszik. Az egyéni felelőség elvén alapuló társadalmi rend szükségyszerű föltétele az egyéni cselekvési szabadság, a melynek megszorítása csak akkor lehet jogszerű, ha az állam helyt áll annak következményeire is. Az iparüzés tisztán kereset, a melyet nem szabályozhatni más, mint az általános jogi és erkölcsi törvények alapján. Ezzel szemben áll az a felfogás, a mely szerint az iparüzés társadalmi functio, közhivatal, képviselve és nyíltan hirdetve a kisiparosok egy része, és a feudal-clericalis gondolkozású írók és politikusok által, a kik közül csak herczeg Liechtenstein Alajost akarjuk kiemelni, mint a ki ezen felfogásnak az osztrák képviselőházban leghatározottabb kifejezést adott. E felfogáshoz, talán öntudatlanul igen közel áll „Iparpolitikai tanulmányaiban“ Mudrony Soma is, midőn azt követeli, hogy a tudományos pályákra elfogadott közoktatási politikai elveket alkalmazzák az iparra is.

Ha az állam cselekvőleg belenyul a polgárok foglalkozásába, és elrendeli, hogy ki dolgozhat és minő ipari munkákat, a ki pedig nem felel meg a föllállított föltételeknek, attól megvonja a munka jogát, akkor az állam maga rombolja le azon jogi és erkölcsi alapokat, a melyeken a társadalmi és vagyoni rend nyugszik. A qualificatio megvonja bizonyos munkákra nézve a munkához való általános emberi jogot az egyének meghatározott körétől, tehát megfosztja azt a kereset, életföntartásának lehetőségétől; az állam elveszi a keresetet a nélkül, hogy az így keresetképtelenné váltak föntartásáról gondoskodnék. Ha ezt jogosnak ismernők el, akkor le kell vonnunk az alapjául szolgáló elv végső következményeit is; ezen következmények pedig nem is a socialistikus, hanem a communisticus társadalmi és vagyoni rendhez vezetnek. Ha az állam megta-

gadja a munka szabadságát, akkor megszűnt jogállam lenni, mert egyedül a munka szabadsága mellett tartható fenn az a rendszer, a melyre törekednünk kell és a mely az anyagi javakból mindenkinek szolgáltatása arányában juttat; ennek az ellentéte mindenkinek egyenlő részt követel az anyagi javakból. A munka szabadságát csak egy tekintet korlátozhatja, hogy az ne váljék a társadalomra semmiképen se veszélyessé; minden más korlát igazságtalan. Igazságtalan a vizsga, igazságtalan a tanoncz- és a legényidő betöltésének követelése; igazságtalan minden követelmény, a mely egy embert is megfoszt azon jogtól, hogy saját keze és esze tisztességes munkája után megélhessen.

Hasonló ítéletet kell mondanunk az ipartársulatokról is, a mennyiben azokat kötelezőknek akarják kimondani, a mint ezt jelenleg iparosaink az ipartörvény revisiója alkalmából gyakran hangsúlyozzák.

Az ipartársulatok szerepe az ipar fejlesztése körül nagyon alárendelt; nemcsak tényleg, hanem szükségszerűleg. Annál nagyobb tevékenységi kör nyílik azonban az ipartársulatok előtt azon feladatok tekintetében, a melyek az iparosok közös érdekeit képezik; a mely társulat e téren sem tesz semmit s ilyen azok legnagyobb része, az fölösleges, sőt káros, mert minden intézmény, a mely nem hasznos, káros. Az az önkormányzat, a mely miatt sokan annyira rajongnak a kényszer-társulatokért, itt megvalósítható egy igen fontos érdek, t. i. az iparosok és a segédszemélyzet közötti jó viszony fentartása céljából. Végzetesen csalódnak azonban az iparosok, ha azt hiszik, hogy e tekintetben is visszaállíthatók a régi jó idők, midőn a mester uralkodott segédszemélyzete fölött, nem a tekintély és meggyőzés, hanem a durva és igazságtalan kényszer erejével. Semmiféle társulat, még a kényszertársulat sem valósítaná meg azon vágyakat, melyeket a régi emlékek hatása alatt táplálnak. A czehek működésének jó eredményét ezen a téren nem tagadhatni, de nem helyeselhetők és így nem is alkalmazhatók azon eszközök, a melyekkel ezen eredményeket elérték. Ma csak a szellemi, erkölcsi tulnyomósággal érhetnek el az ipartársulatokban egyesült iparosok e tekintetben eredményeket, s a mely társulatok megfelelnek a változott viszonyok mellett ezen feladatnak, azok betöltik az egyetlen hivatást, mely a multból reájuk maradt. Az ipartársulatok állása azonban

igen nehéz ezen feladattal szemben, mert a közhatósággal kell concurrálniok, és ezen versenyben előbb meg kell szerezniök azon föltételeket, a pártatlanság s alaposság híret, a melylyel a hatóság alakításánál és rendeltetésénél fogva bir. Lesznek kétségtelenül olyan ipartársulatok, a melyek megfogják ezeket szerezni s így eredményesen is fognak működni, de ezek száma, ne ringassuk magunkat illusiókban, mindig csekély lesz.

A cézhek feladatai közül ez az egy hivatás maradt az ipartársulatokra, mert a főntebb érintett érdekek legnagyobb részét jelenlegi alakjukban az új kor szülte. A szövetségben rejlő erőt nem az újkor találta föl, de az adott annak változott irányt és határozottabb rendeltetést. Ez a rendeltetés megszerezni a nagy iparral szemben a kisiparnak az olcsóbb iparüzés föltételeit; megszerezni a hitelt; nálunk sajnos, még csak a hitel és nem az olcsó hitel megszerzéséről szólhatunk, mert a kisiparosnak egyáltalában nincs hitele; közös nyersanyag bevásárlás által az olcsóbb anyagot, közös elárusítás által az eladási költségek csökkentését; a mely iparágakban az egyes által elő nem állitható, közösen szükségelt munkaszerek nélkülözhetlenek, mint a cserzőknél a csermalom, a takácsoknál a közös fehéritő, ezek közös előállításá stb. A szövetségben rejlő erő felhasználására azonban csak akkor számíthatni, ha az érdekeltek elérték a műveltség bizonyos fokát, a mely szükséges ahhoz, hogy az ilyen eszmék, az ilyen érdekek iránt fogékonyak lehessenek. Idéztük főntebb Schmoller azon tapasztalatát, hogy a szövezetek felé a fiatalabb, képzetebb iparosok toduáltak. Ez a tapasztalat egyetemes érvényű; azon iparosok, a kiknek tekintete a régi állapotokon nyugszik, s a kiknek lelkét ezen állapotok visszasovargása tölti be, azok képtelenek ezen célok fölfogására és ezen feladatok betöltésére, a melyektől pedig sokkal inkább várhatják viszonyaik javulását, mint azon visszaidézhetlen állapotok utáni tétlen epekedéstől. Ha a kényszertársulás és a qualificatoria törő agitatoria elfecsérelt szellemi és anyagi erő egy kis része is e célra fordítottatott volna, ma számos ilyen szövezet működne a kisiparosok üdvére, migigy az az erő, enyhén szólva, egészen elveszett. A ki a kisiparosoknak valóban barátja s nemcsak fölhasználni akarja azokat, annak ezen a téren kell tennie. Mintául és előképül szolgálhat Schulze-Delitzsch, a kivel összehasonlítva az iparos mozgalom élén szerepelt vezérférfiakat, nem nehéz levonni az ítéletet.

Az ipartársulatok jelentősége ezen feladatok tekintetében igen nagy, ezért indokolt azokra nézve külön jogszabályokat alkotni, nem pedig az egyetemes egyleti jog alá helyezni. Nem teljesítenek ugyan közvetlen állami érdekű feladatokat, és így nem is nyerhetnek kiváltságokat, de az a magánérdek, a melynek megfelelőhetnek, igen jelentékeny az állam szempontjából is, azért az államnak elő kell mozdítania alakulásukat oly módon, a mely mellett sikeres működést fejthetnek ki, a nélkül azonban, hogy bárkinek jogait is sérthetnék. A kérdés az, milyenek legyenek ezen szabályok? Erre nézve meg kell vizsgálnunk ipartörvényünk idevágó szabályait s a fölmerült javaslatokat.

Ipartörvényünk az ipartársulatokról nagyon röviden szól; az ezekre vonatkozó szabályokat mindössze nyolcz szakaszba foglalja össze, ellenben azon törvények, a melyek után a mienk készült, kimerítőleg intézkednek ezen ügyekre is; az osztrák iparrendtartás huszonöt, az észak-német szövetségi törvény eredeti alakjában huszonnégy szakaszban. Törvényünk a teljesség rovására rövid; sok szabály, a melynek részletes kifejtése szükséges lett volna, csak általánosságban van tartva, igen fontos intézkedések végrehajthatóságáról nincs gondoskodva, a szövegezés is általában hiányos, úgy hogy ipartörvényünknek minden tekintetben ez a leggyöngébb része. Úgy látszik, hogy a törvényhozás annak idején nem volt egészen tisztában ezen ügygyel, mert a feltűnő hézagok szinte érthetetlenek.

Törvényünk azon elvből indul ki, hogy a társulatalakítás teljesen az iparosok akaratára bízandó. Az ipartársulatba való belépésre senki sem kényszeríthető, de a felvétel nem tagadható meg azoktól, a kik eleget tesznek az alapszabályok követelményeinek, a melyek közt azonban az iparbeli vizsgának letétele helyt nem foglalhat. Az ipartársulatok feladata gyanánt egész általánosságban közös érdekeik előmozdítását jelöli meg, minden közelebbi meghatározást az alapszabályokra bízván. Jogokat az ipartársulatoknak kifejezetten csak arra nézve ad, hogy az iparosok és segédszemélyzetük közt keletkező surlódásokat békéltető bizottságok útján kiegyenlíthessék és tilt minden határozatot, mely a társulati tagokat a törvény szerint megillető jogok gyakorlatában korlátozná. Ezen szabályokkal szemben a II. országos iparosgyűlés kívánta, hogy a társulati szervezetbe való belépésre minden iparos

köteleztessék; a társulati szervezet pedig álljon: az érdekazonosságban álló iparosok közvetlen közreműködésére támaszkodó helyi és illetőleg szakmai csoportokból, a kötelező ipartársulatokból, ezek fölött, képviseltetésük útján iparkamarákból és a központi ipartanácsból. A kötelező ipartársulatok hatályos működésük céljából testületi jogokat nyerjenek. E hatáskörhöz tartozik: a) tanonczok szegődtetésénél való közbejövétel, a tanonczok szakmabeli kiképzése és nevelése fölötti felügyelet és a felszabadítandó tanonczok szakmai megvizsgálása; b) a segéd munkások szakmabeli és szellemi továbbképzésének elősegítése, valamint a munkaadók és munkavevők közötti viszonyoknak rendszeres felügyelete a munkakönyveknek kötelező behozatala alapján; c) a munkaadók és segéd munkások közötti viszályoknak békés kiegyenlítése. Ezen határozatoknak így látszólag nincs összefüggésük a qualificatióval, de az iparosgyűlésnek az volt a célja, hogy e kettő válhatlan kapcsolatba hozassék, úgy hogy röviden összefoglalva az iparosgyűlés a qualificatió alapján alakuló kötelező ipartársulatot ohajtotta. A qualificatió, a mint kifejtettük, elfogadhatlan, lássuk most már a kötelező ipartársulatot magában véve, úgy a mint azt az iparosgyűlés azon vezetői felfogták, a kika qualificatió behozatalát nem helyeselték.

Az iparosok által a kötelező társulatra vonatkozó megállapodások főbb pontjai a következők: 1. Bevonandók az iparszervezetbe az összes műves iparosok, kézművesek és gyárosok. 2. A segédek és gyármunkások az illetékes társulattal bizonyos kapcsolatba hozandók annyiban, hogy az ellenőrzés eszközölhetése végett be kell iktatva lenniök a társulatnál és hogy kebelökből az önnálló iparosokkal egyenlő számú tagot válasszanak a békéltető bizottságba, mely bizottságok a munkaviszonyok egyetértő rendezése tekintetében is eljárhatnának. 3. Miután a társulatoknak főfeladata abban áll, hogy a szakbéli kiképzést erélyesen kezükbe vegyék, a tanulókat a társulatok hatásköre alá kell helyeztetni oly módon, hogy mind a szegődtetés, mind a felszabadulás, mind az egész tanidő alatti ellenőrködés, a társulatnak feladatához tartozzék. 4. A társulatoknak jogában álljon a viszonyoknak megfelelő közvetítési illetéket szedni, először is a tanonczok szegődtetésénél és felszabadításánál. Az oly társulatoknál, melyeknél a munkaközvetítés egyöntetű vitele szükségesnek látszik, a társulatok joga legyen azt saját tagjaira nézve esetleg kizárólagos módon is gyakorolni, és erre nézve szín-

tén bizonyos megállapítandó közvetítési díjat szedni. 5. A társulatok egyes határozottan kiszabandó esetekre nézve birságolási joggal bírjanak, a mesterekre nézve legfeljebb 6 frt, a segédekre nézve legfeljebb 3 frt erejéig. 6. A békéltetési jogkör kibővitendő két irányban: a) a társulati tagok közt felmerülő iparügyi peres kérdések eldöntésére és b) oly esetekben való békéltető biráskodásra, midőn a vevő közönség részéről egyes tagok ellen az iparüzletből eredő panaszok merülnek föl.

Az ipartársulatok e tervezet szerint hatósági és humanistikus feladatokat teljesítenének; hatósági jogkört és ezzel összeköttetésben az összes iparosokra kiterjedő hatáskört azért kellene nekik adnunk, mert az állam közegei a legtöbb esetben nincsenek képesítve a tanonczügy fölötti felügyeletre és mert okvetlenül szükséges, hogy a kikre ezen humanistikus és önsegélyes intézményeket ki akarjuk terjeszteni, azok egy csoportban együtt legyenek. A mi az állam közegeinek a tanonczügy fölötti felügyeletre való képzelenségét illeti, senki sem fogja tagadni, hogy az általános népnevelés legalább is oly fontos, mint az iparos szakoktatás; azt sem vonhatni kétségbe, hogy a népnevelés fölötti felügyelet igényel legalább is olyan, bár más irányu képzettséget, mint az iparos szakoktatásra való felügyelet. A népnevelésre való felügyeletet az állam közegei, a tanfelügyelők a legjobb sikerrel végzik, és így nincs kizárva az a lehetőség, hogy az állam, ha szüksége van rá, ne képeztethessen magának oly közegeket, a melyeknek kezébe az iparos szakoktatás ellenőrzését a legnagyobb megnyugvással teheti. Hogy ez nem lehetetlen, bizonyítja Ausztria példája, mely ezen fontos kérdést a legsikerültebb módon oldatta meg. Említettük föntebb, hogy Ausztriában 108 ipari szakiskola és tanműhely működik, a melyekben tehát nem csak a tudományoknak vagy művészeteknek az ipar szükségleteihez alkalmazott elemei adatnak elő, hanem beható és minden irányu elméleti és technikai szakképzés nyújtatik. Ezen iskolák felügyelete külön szabályrendelet által van rendezve, e szerint az összes ipari szakiskolák főfelügyelete kilencz felügyelőre bízott, ezek közül egy, az iskolákra didactikai-paedagogiai szempontból ügyel föl, öt a műszaki szempontból és három a művészeti szempontból. A paedagogiai felügyelő Schramm Henrik tartományi tanfelügyelő, a technikai felügyelők Beyer Sándor, Doderer Vilmos, Hauffe Lipót, a bécsi müegyetem tanárai, Bauer

Oszkár, az osztr. mű- és iparmuzeum műipariskolájának tanára és Exner Ferencz, a bécsi mezőgazdasági főiskola tanára; művészeti felügyelők Herdtle Ármin az osztrák mű- és iparmuzeum műipariskolájának tanára és Schmoranz Ferencz építész. Senki sem tagadhatja, hogy ezen elsőrangú szakférfiak talán betöltik úgy tisztüket, mint az ipartársulatok, bármily nagy tisztelettel viseltessünk is az azok köré csoportosulni szokott szakerők iránt.

Ilyen szakközvegekre azonban jelenleg, midőn az iparoktatás kezdetleges állapotban sinylődik, nálunk még nincs szükség; különben is a vallás- és közoktatásügyi ministerium köztudomás szerint megtalálta azt az utat, a mely a viszonyainknak leginkább megfelelő módon biztosítja az iparosok közreműködését az iparosoktatás ellenőrzésére. A közoktatási ministerium az iparoktatás fölötti közvetlen és állandó felügyeletet a kereskedelmi és iparkamarák által ajánlott kiválóbb iparosokra bizza, a kiknek szakértelme legalább is áll olyan magas fokon, mint azon iparosoké, a kik az ipartársulatokat vezetnék. De miből is állna a mi ipariskoláink iparoktatás fölötti felügyelet és miből állna a kötelező ipartársulat által a tanonczképzésre és szakoktatásra gyakorolt befolyás? Ha az iparüzés jogát vizsgától nem akarjuk függővé tenni, a mint nem akarhatjuk, akkor nem köthetjük azon jogot sem a képzettség kimutatásához, hogy bárki is mint segéd munkás belátása szerinti módon keresse kenyerét. Ép ezért nem hozható be a kötelező tanoncvizsga, de ha behozatnék is, még akkor sem lehetne annak olyan hatálya, hogy a ki azt ki nem állotta, nem lehet segéd munkás. Ezen az életpályán nem lehet ismétlésre vagy új vizsgára utasítani a jelöltet. Ezen szempontból azon ipariskolának, a melyet tanoncok látogatnak, nem lehet az a kényszerítő jellege, hogy a ki az egyik osztályban vagy a tanfolyam végén, megbukik, ne lehessen segéddé; akár tud valamit, akár nem, segéddé lehet. Az iparoktatás fölötti felügyelet is csak arra szorítkozhatik, vajjon jól megfelelnek-e a tanítók kötelességüknek, s ezt a felügyeletet teljesíthetik az állami közegek is, a tanfelügyelők, különösen ha támogattnak a felügyeletre fölkerült iparosok által. Sőt jobban teljesíthetik mint az ipartársulatok vezetői, mert a mi ipariskoláinkban nem az iparüzés technikai oldalát tanítják, hanem a tudományt vagy művészetet képező tanszakoknak, bizonyos az iparosok szükségletéhez alkalmazott részét, a melyhez az iparosok legnagyobb

része keveset ért, a legtöbb esetben nem többet, mint az iskolát jól elvégzett tanonc. Ez a felügyelet egyik része, a másik az iskolalátogatásra való felügyelet. Ez a tanító vagy az iskolavezető és felettes hatóságainak dolga, a kiket azon közigazgatási hatóságoknak kell támogatniok, a melyeknek tiszte a népoktatásról szóló törvény végrehajtásában közreműködni. E tekintetben tehát a kötelező ipartársulatok közreműködésére nincs szükség.

A kötelező ipartársulatok azonban a tanonczképzésnek a műhelyben folyó részére sem gyakorolhatnának üdvös befolyást. Eltekintenünk attól, hogy az ipartársulatnak előbb meg kellene tagadnia azt a természetét és jellegét, a melylyel összealkotásánál fogva bír, hogy e nemű követeleseit valami magasra szabja, nem vesszük figyelembe egyelőre azt sem, hogy a kötelező általános ipartársulat a legtöbb esetben alakításánál fogva képtelen lesz bizonyos iparágban a tanonczképzésre egyáltalában befolyjni: csak azt akarjuk kutatni, hogy mily módon gyakorolhat az ipartársulat befolyást a műhelyi tanonczképzésre. Más módot nem képzelhetünk, minthogy az ipartársulat szabályrendeletében megállapítja a társulatban képviselt minden iparágra nézve azt a mértéket, a melyet a tanonczképzésnek el kell érnie, meghatározza azt a methodikai egymásutánt is, melyben a tanonczképzésnek történnie kell, és végül kiküldötteivel időközönként meggyőződik arról, hogy megtartatik-e a szabályrendelet. Mi a műhelyben folyó tanonczképzés fölötti felügyeletnek csak ezt a módját képzelhetjük el, ez pedig képtelenség. A tanoncz munkaközben tanul, a munka szükségleteihez szabja minden iparos gyakorlati tanítását; nincs tehát társulat vagy kormány, a mely megállapithassa, mit és hogyan tanítson az iparos, mert vagy megegyezik az a szabályrendelet a műhelyben végzendő munkák természetével, a midőn az iparos kénytelen nem a rendeletnél, hanem a munkák természeténél fogva megtartani bizonyos sorrendet, a melyben a dolgozásra megtanítja a tanonczot, vagy nem egyezik meg s akkor nincs hatalom, a mely annak végrehajtására kényszeritheti. A műhelyi munka nem is egyenlő minden, még ugyanazon szakbeli műhelyben sem, ezért nem is lehet szabályokat felállítani arra, miként történjék általában a kiképzés. Minden iparos annyira képzí ki tanonczát, a mennyire szüksége van s föltéve, hogy biztosittatik a tanviszony állandósága, a midőn a nagyobbfoku kiképzésből első sorban neki

van haszna, annyira, a mennyire tudja. A tanoncokképzés ellenőrzését kiküldöttek által, senki sem veheti komolyan, erre kár lenne a szót vesztegetni. Maradna ellenőrzési eszközül a kötelező tanonczvizsga, ezt azonban nem hozhatjuk be, az okokat már részletesen kifejtettük. Ezért mondtuk főntebb, hogy a műhelybe sem az ipartársulat, sem az állami közegek ellenőrző szeme nem ér el. A szakoktatás és a műhelyi képzés ellenőrzése tekintetből tehát nem tulajdoníthatunk az ipartársulatoknak olyan jelentőséget, hogy azokat kötelezővé kellene tennünk, még ha ezt elvi okok nem is gátolnák.

A kötelező társulati szervezet tervezői kényszerrel akarnak alkalmazni a legtágabb értelemben vett önsegélyes intézmények alkotására. Ez a kényszer-önsegélyezés meg van minden socialistikus állami és társadalmi rendszerben, még inkább meg van azon rendszerekben, a melyeknek a vagyonközösség, illetőleg a kereset közösége az alapja, mert ez az önsegélyezésnek látszólag legegyszerűbb megoldása, a mi azonban a valóságban a köznyomorhoz vezetne. Arra, hogy önsegélyes intézmények létesítéséhez hozzájáruljon, nem kényszeríthetni senkit, az ilyen intézményeknek csak a szabad akarati elhatározás lehet az alapja. Nem valószínű az sem, hogy ha az iparosok „egy csoportban együtt lesznek,“ jobban tudjanak számolni kölcsönösségi érdekeikkel, mint a nélkül. S itt bátran hivatkozhatunk Ausztria kényszer-társulataira, a melyek az önsegélyes intézmények megalkotásában, több mint husz évi fönnálás után, alig mutathatnak föl eredményeket, nem pedig azért, mert a legtöbb esetben, gyűlöletes volt már a kényszer-társulat maga is és a legkevesebben voltak hajlandók az ezen gyűlöletes társulatok által létesített olyan intézményekhez hozzájárulni, a melyekre nem volt kötelező a törvény.

Az ipartársulatok egy másik föladata a munkaviszonyok rendezése, a mely azért bizatnék „az illetékes testületre, hogy a munkarend helyreálljon, hogy a munkások és munkaadók közti viszony szabályozva legyen.“ E miatt szükséges a kötelező társulat, a melynek hatásköre kiterjesztetnék az összes segéd munkásokra, a kiknek be kell iktatva lenniök a társulatnál. Mint tudjuk, ezen viszony tekintetében az értekezleteken nem constatálhattak jelentékenyebb bajokat s így nem láthatjuk be, hogy miért kellene ezen viszonyokra nézve új jogszabályokat alkotnunk; miért kellene a segéd munkások nagy osztályát újra alárendelnünk az iparosoknak,

a kik társulataik számára még a kizárólagos munkaközvetítés jogát is igénylik. A kik ezen alárendeltség visszaállítását követelik, azok megfelelnek arról, hogy a segédek osztálya a czéhrendszer eltörlése óta önállósult. Ha tehát ezen viszonyok rendezése czéljából okvetlenül a társulási formára van szükség, a mit mi tagadunk, akkor miért nem indítványozzák azt, hogy a segédek is köteleztesenek külön önálló társulatokat alkotni; hiszen a segédek tényleg és jogilag egészen önálló osztályt képeznek? Ha indokolhatni az iparosok számára a kötelező társulatokat, akkor ugyanazon okok szólnak a segéd munkások külön, önálló társulatai mellett. Ha csakugyan az ide vágó viszonyok helyes rendezése a cél, akkor ezt jobban meg lehetne közelíteni az által, ha két egymás mellé rendelt tényező, az önálló iparosok társulata és a segédek társulata intézi az ügyeket, mintha a segédek alárendeltetnek a társulatnak, a mely róluk-nélkülök határoz, s így minden okuk van e határozatokat nem követni. Ez az eszme nem képtelenség; Angliában a segédek társulatai virágoznak és hatalmasak, igaz, hogy ott az iparosoknak nincsenek olyanféle társulatai, a milyeneket nálunk terveznek. De nem az a cél, a mit bevallanak és a hogyan bevallják, hanem egyszerűen a régi, czéhrendszeri uralom visszaállítása.

Ez a valódi ok, a miért a kötelező ipartársulatok hatáskörének a segédekre való kiterjesztését követelik, de ez épen a hatáskör kiterjesztése ellen szól. A kizárólagos munkaközvetítés joga lenne, a mint a multban volt, az uralom legjobban érvényesíthető eszköze. Az ipartársulatoknak eddig is módjukban volt munkaközvetítő irodákat felállítaniok, egyesek jó sikerrel meg is tették; a segédek igénybe vették mindenkor, a midőn előnyösnek látszott reájuk nézve, bizonyára nem utasítottak és nem is fogtak visszautasítani egy helyet sem, a mely megfelelőnek látszik előttük. Az atyamester azonban nem oszthatja ki többé az egyes iparosok között belátása szerint a segédek, az az idő elmúlt, visszajöhetlenül. Az iparosok és segéd munkásaik közötti surlódásoknak békés uton való kiegyenlítése eddig sem volt megtiltva az ipartársulatoknak; jelentékenyebb eredményt azonban aligha értek el, legalább nem jutott köztudomásra annak a hire. De ez nem is valószínű azon okoknál fogva, a melyeket fentebb érintettünk; ezekhez járul még az is, hogy épen kevésbé művelt emberek hajlandók legkevésbé megnyugodni kartársaik ítéletében, illetőleg ügyeiket szaktársaik eldöntése elé vinni.

A szórványosan előfordult munkabeszüntetések alkalmával sem játszottak az ipartársulatok valami elismerésre méltó szerepet. A békéltetési jogkörnek tervezett kettős irányu kibővítése határozottan elvetendő, mert így minden ipartársulat egy, a tőzsdebirósághoz hasonló kivételes bíróságot alkotna, a mi egyenesen megsemmisítené a jogszolgáltatás egységét és biztosságát. Ha a tőzsdebiróság elintézése alá kerülő ügyek sürgős természete igazolhatja és legalább némileg a tőzsdebiróság föntartását, a megszüntetése különben szintén csak az idő kérdése, nincs semmi ok arra, hogy a jogszolgáltatás más terén is alkossunk hasonló természetű kivételes bíróságokat, a melyekre nézve még gyakorlati szükség sem forog fenn. A közönség és az iparosok között felmerülő és az iparüzletből eredő peres kérdésekre meg egyenes céltalan lenne ezen ipartársulati békéltető bizottságok hatáskörét kiterjeszteni, mert a közönség köréből nem találkozónék senki, a ki igénybe venné ezen bíróságot, a mely nem bírna sem a pártatlanság, sem a szakértelem jellegével. Különben is a hatáskör ily irányu kiterjesztését az indítványozók maguk sem veszik komolyan, azt csak azért javasolják, hogy a társulati tagok szokásos nagy fizetési készsége és buzgósága mellett tengődő ipartársulatoknak új bevételi forrásokat jelöljenek meg.

Az ipartársulatok eddig legnagyobb tevékenységet fejtettek ki a tanonczok szegődtetése és fölszabadítása körül, igyekeztek azt minél ünnepesebbé tenni, a mi nem ártott ugyan, de nem is használt; nem növelte a tanonczügy terén mutatkozó visszaéléseket, de nem is csökkentette. Nem az ipartársulatoknak ezen alkalmakor való kötelező közbejövételére van a tanonczügy rendezése érdekében szükség, hanem a tanviszony állandóságának tanonczkönyv, írásos szerződés és hatósági ellenőrzés által való biztosítására. Ez megtörténhetik, mint a tanonczügyről szóló fejezetben részletesen kifejtettük, minden ipartársulati közbejövetel nélkül; nincs ok, miért adnánk fölösleges módon beavatkozási jogot az ipartársulatoknak, midőn a hatóság kielégítő módon elvégezheti tisztét.

Egyenként kimutattuk, hogy azon érvek, a melyekre a társulati kényszert fektetik, hamisak; a társulatok nem fejthetnek ki az iparfejlesztése körül üdvös működést; a társulási kényszer nem mozdíthatná elő a szövetkezésben rejlő erő fokozottabb mérvű felhasználását; a társulatok befolyása az iparosok és alkalmazottaik

közötti viszonyra egyrészt fölösleges, másrészt a legnagyobb valószínűség szerint káros lenne; a társulatok közbejövete a tanoncok fölvételénél és elbocsátásánál szükségtelen és nélkülözhető; nincs tehát ok arra, hogy ezen ügyek intézése miatt, a melyekre a társulatok befolyása részint kedvezőtlen, részint hatástalan, részint fölösleges, sőt káros volna, egy minden iparosra kiterjedő szervezet alkottassék. Azon nehézségekről és visszásságokról, a melyekkel a tényleg különböző érdekű iparosokra — kézműiparosok és gyárosok — kiterjedő ipartársulatok megalkotása és vezetése járna, bővebben nem szólunk, a kötelező ipartársulatoknak ezen okok miatt való lehetetlenségét a két iparügyi értekezleten fényesen kimutatták úgy maguk az iparosok, mint a többi szakférfiak. Csak egy, tudomásunk szerint eddig tekintetbe nem vett körülményre kívánjuk föl hívni a figyelmet. Ha a társulatok hatósági jellegűek és kötelezők lesznek, akkor azok nem egyenlő szolgálatot fognak teljesíteni az iparosoknak; a kisebb iparosnak, a ki üzlete terjedelménél fogva kevesebb tanoncot és segéd munkást foglalkoztat s így ritkábban kell a társulathoz fordulnia, a társulat nem oly mérvben fog szolgálni, mint a nagyobbak, a kinek okvetlen többször kell igénybe vennie a társulatot. Ez azt hozza magával a mindenütt érvényesítendő méltányosságnál fogva, hogy az ipartársulati tagok az általuk élvezett előnyök mértéke szerint járuljanak a társulatok fönntartásának bizonyára nem jelentéktelen költségeihez. Ezzel azonban megdől az egyenlő tagsági díj rendszere, a társulatnak szükségszerűleg iparadójuk arányában kellene megadóztatnia minden egyes iparost; akkor nem lehetne tíz és husz krajczár évi tagsági díjat fizetni, hanem annyit kellene, a mennyi a társulat kiadásaiból az egyes tagokra adójuk arányában jut. Nem tudjuk bizonyosan, hogy kívánják-e iparosaink az adófizetés ezen új alkalmát, de nem hiszszük.

A társulatok hatósági jellege és azzal a társulási kényszer, tehát nem fogadhatók el olyan alapul, a melyen az ipartársulatok ügyét rendezni lehetne; nem helyeselhetők az arra alapított intézmények sem. Ezen ügy rendezésére a társulási kényszer mellett, mely egyedül Ausztriában van megvalósítva, még két kiindulási pont kínálkozik, az egyik a közvetett kényszer, a másik a társulási szabadság. A közvetett kényszer, másnak alig nevezhetni, az 1881. július 18-án kelt német birodalmi törvényben s különösen annak 100. c) §-ában jut kifejezésre. Az iparosok bár az új törvény

sokkal tágasabb hatáskört biztosít az ipartársulatoknak, mint az előbbi német törvény, nem éltek a nyújtott eszközökkel; az ipartársulatokban való részvétel nem lett nagyobb, az ipartársulatok működése sikeresebb. A közvetett kényszer kudarcot vallott, eredménytelennek bizonyult. A törvényhozás a törvény megalkotásakor sejtette ezt, az újabb tapasztalat igazolta a kételyeket. Igazolta, hogy a törvényhozás hiában ad az iparosok társulatainak bármilyen messze menő hatáskört, nem ezen fordul meg a dolog, hanem a nagy ipar elleni védelmen; míg ezt nem nyújthatja a törvényhozás, addig az ipartársulati intézmény a legtöbb iparos szemében lényegtelen forma marad, a mely semmiféle alakjában nem felelhet meg várakozásuknak. Ezt a védelmet nem nyújtja sem a kényszertársulat, ezért tengődnek Ausztria kényszertársulatai, nem nyújthatja a közvetett kényszeren alapuló társulat sem, ezért nem keletkeztek ilyen társulatok Németországban, nem nyújthatja magában véve semmiféle társulási forma. A lényeg itt az érdekeltek szelleme, akarata és belátása, ha ez meg van, akkor az érvényesülhet egyenes és közvetett kényszer nélkül is, ha nincs meg, akkor hasztalan minden kényszer, mert a törvényhozás a szellem és belátás hiányát nem pótolhatja. Németországban a szövetkezetek, első sorban a Schulze-Delitzsch-féle szövetkezetek, a melyeknek száma jóval több három ezernél, körülbelül négyszer annyi és legnagyobb részt iparos taggal, mint a mennyi tagja az összes német ipartársulatoknak van, a törvényhozás támogatása nélkül, az iparosegyletek (Gewerkvereine, Hirsch vezetése alatt) a kormány ellenére és elismerése nélkül törtek maguknak utat. Ezek a törvényhozás támogatása nélkül fejtenek ki sikeres működést, míg az ipartársulatok a kényszer és támogatás mellett is csak tengéletet élnek.

Az ipartársulati ügy szabályozásának jelenlegi ipartörvényünkben keresztülvitt alapelve, a társulási szabadság tehát változatlanul föntartandó; a reform nem állhat másból, mint ezen elv következetesebb alkalmazásából. Szükségesnek mutatkozik azonban a társulatok hatáskörét kifejezetten kiterjeszteni, a mennyiben ez a kiterjesztés összefér a társulási szabadsággal és nem sérti sem a társulatban nem álló iparosok, sem az állam érdekét. Nincs ok, a mely gátolná azt, hogy az ipartársulatban egyesült iparosoknak ne adjunk olyan jogokat, a melyek a társulatnak s így az iparosoknak előnyére válhatnának, a nélkül, hogy sérthetnék bárkinek is a polgári szabadságból és az állampolgári kapcsolatból eredő jogait.

Nincs helye sem egyenes, sem közvetett kényszernek, mert mind a kettő káros és célra nem vezető; az állam eleget tesz minden jogos igénynek, ha kijelöli azon kereteket, a melyen belől az iparosok szabadon mozoghatnak és megadja azon jogokat, a melyek az ipartársulatok sikeres működését lehetővé teszik. A reformok, a melyeket alább indítványozunk, törvényünk alapelvének körén belől maradnak, reméljük azonban, hogy ennek daczára lendületet adhatnak az ipartársulatoknak, a melyeknek virágzását óhajtania kell mindenkinek, ki az iparososztály és az ipar ügyét szíven viseli.

Ipartörvényünk 76. §-a szerint „ugyanazon vagy különböző ipart egy vagy több községben önállóan gyakorló iparosok“ egyesülhetnek ipartársulatban. Az osztrák törvény és a régi német törvény az ipartársulatalakítást csak ugyanazon vagy rokon szakbeli iparágat üző iparosoknak engedi meg. Ezen korlátozás nem tartható fenn, mert egyrészt nem határozható meg, melyek a rokon iparágak, másrészt pedig ezen nehézség igen sok esetben megakadályozza az ipartársulatok alakítását. Ezért ejtette el az 1881. július 18-ki német törvény ezen korlátozást, az osztrák képviselőház azonban mellőzte az erre vonatkozó indítványt. Törvényünk kiindulási pontja tehát helyes; gyakorlati okokból nem támadható meg azon intézkedés sem, hogy ipartársulatot egy vagy több községben lakó iparosok alakíthassanak, de ezt véleményünk szerint korlátoznunk kellene azzal, hogy csak ugyanazon közigazgatási kerületben fekvő községek iparosai alakíthassanak ipartársulatokat. Ha az ipartársulatokat kapcsolatba óhajtjuk hozni a közigazgatási hatóságokkal, és ha saját tagjaikra nézve közjogias természetű hatáskört is kívánunk az ipartársulatoknak adni: akkor szükséges, hogy az ipartársulatok hatásköre csak ugyanazon közigazgatási hatóság, illetőleg bíróság alá tartozó egyénekre terjedjen ki, különben egyenesen utat nyitunk az illetékességi összeütközéseknek. Ez kívánatos azonban az ipartársulatok közigazgatási ellenőrzése szempontjából is. Törvényünk 81. §-a szerint az ipartársulatok az illetékes közigazgatási hatóság felügyelete alatt állanak; az illetékességet ezen esetben kétségtelenül a társulat székhelye dönti el. Miben áll ezen felügyelet és hogyan gyakorlandó, az egy szóval sincs megmondva, pedig ennek szabatos körülírása szükséges, mert az a felügyelet, a mely alatt ipartársulataink jelenleg állanak, felügyeletnek nem is nevezhető.

Ipartörvényünk szerint ipartársulatban csak önálló iparosok egyesülhetnek. Milyen viszonyban állhatnak a nem önálló iparosok, a segéd munkások az ipartársulatokkal, arról a törvény nem szól s ez véleményünk szerint egyik lényegesebb hibája. Ha az iparososztálynak ugynevezett szervezése kívánatos; ha szükségesnek találjuk az ipartársulatok alakulását és működését előmozdítani: akkor mellőzhetlen követelmény, hogy ezen szervezet az egész iparososztályra kiterjedjen, hogy annak jótéteményeiben részesülhessen minden iparos, akár önálló vállalkozó, akár segéd munkás. A czéhnek meg volt az az előnye, hogy magában foglalta az önálló iparost és a segédek is, igaz, hogy ezen előnnyel szemben állott a segédek elnyomtatása; erről az előnyről, mely a czéh életképességének egyik fentartó eleme volt a czéhek virágzása idején, nem szabad lemondanunk, ha valóban üdvös működésű ipartársulatokat óhajtunk alkotni. Ha van az ipartársulatok működésében áldás, akkor ez alól nem szabad elvonni a segédek sem, s ezen elvonás volt az egyik oka az ipartársulatok sikertelenségének. Az ipartársulatokba be kell vinnünk a segéd munkásokat is, mert csak így teremthetünk azokból olyan közegeket, a melyek betölthetnek bizonyos hivatást a közgazdasági életben. A német törvényben a miénkhez hasonlólag nem találunk erre vonatkozólag semmi intézkedést; az új osztrák törvény szerint a segéd munkások az ipartársulatok hozzátartozói, a kik külön választmányt alkotnak maguknak a társulat keretén belül a legények gyűlésében. A kérdés ilyen megoldását nem helyeselhetjük, mert e szerint a segédek tulajdonképen kívül állanak a társulaton és csak azért vonatnak abba bele, hogy a társulatok hatásköre rájuk is kiterjesztessék. A segéd munkásoknak az ipartársulatokba való bevonása csak akkor sikerülhet, ha azok, mint teljes jogu tagok léphetnek be, ha az őket megillető jog szerint gyakorolhatják befolyásukat, nem pedig az önálló iparosok kegyelméből.

Az ipartársulatok feladatának legnagyobb része egyenlő mérvben érdekli az önálló iparosokat, meg a segéd munkásokat. A tanonczképzés, a segéd munkások és iparosok közötti jó viszony fentartása, a surlódásoknak békés uton való kiegyenlítése, a munkaközvetítés, mind oly ügyek, a melyek körül az önálló iparosok és a segédek érdekei találkoznak, a melyek csak közös akarat és egyetértés mellett intézhetők. A kényszeren alapuló társulati intézmény életbeléptetésével gondoskodni kellett a segédek szervezéséről is, s

ez az osztrák törvényben meg is történt, csak hogy nem kielégítő módon. A midőn a mi törvényünk is jogot ad az ipartársulatoknak, hogy „az iparosok és segédszemélyzetük között keletkező surlódásokat és peres kérdéseket külön e czélból felállítandó békéltető bizottság útján, melybe egyenlő számmal segédek is felveendők“ egyenlíthessék ki, nálunk is felmerül az a szükség, hogy a segéd-munkások bevonassanak az ipartársulat kötelékébe. Ez a bevonás jelenlegi viszonyaink között már nem képzelhető úgy, hogy a segédek az ipartársulatban alárendelt szerepet játszanak. A mi közös érdekű feladataik vannak az iparosoknak és a segédeknek, azokat közakarattal s egyenlő részvételi jog alapján kell intézniök. Ennek a szervezetnek csak az önálló iparosok büszkesége állhatja útját, a kiknek hamis önérzete tiltja, hogy társadalmilag alsóbbrendű osztályok képviselőivel együtt tanácskozzanak. Ez a büszkeség volt mindig a socialis béke megbontásának egyik oka, s a tapasztalat azt bizonyítja, hogy valahányszor megbontatott ez a béke, pl. munkabeszüntetések által, mindig legkönnyebben úgy lehetett azt helyreállítani, hogy az önálló iparosok és segédek közösen tanácskoztak. A mire ilyenkor ráviszi az iparosokat a szükség, azt megtehetik jóakarattal és belátásból, mert az által használnak legtöbbet önmaguknak, ha a társadalmilag alsóbb osztályokat felemelik magukhoz. Az alsóbb osztályok nevelésének nagy munkája, a mi a felsőbbek elutasíthatatlan társadalmi kötelessége, ezen az uton legkönnyebben hajtható végre. Az ellentétes érdekek is így egyenlíthetők ki legjobban, mert minden közeledés kiegyenlítés. A közös tanácskozás, közös intézmények alkotása és vezetése a legszorosabb összekötő kapcsolatot képezheti e két társadalmi osztály között, a melyeket most áthidalhatlan mélység választ el; távol állanak egymástól, nem ismerik és így gyűlölik egymást.

Ha a segédek nem állanak az ipartársulatokkal összeköttetésben, akkor a békéltető bizottságok nem alakíthatók meg, mert abba kétségtelenül választani kell a segédeknek, azokat nem nevezheti ki sem az ipartársulat, sem a hatóság, mert a kinevezés megfosztaná a bizottságot eredeti jellegétől. A segédeknek nem lehet külön gyűlésben és választmányban egyesíteni, mert ez egyenesen az érdekkellentétek ápolására vezetne, állandósulna és szervezetet nyerne a segédek küzdelme az iparosok ellen, folytonossá tétetnének a munkabeszüntetések. Mi ezt ki akarjuk kerülni s azért óhajt-

jük, hogy a segédek, mint társulati tagok bevonassanak az ipartársulatokba.

Ha a javasolt alapszeme elfogadtatik, akkor a részletek megállapítása nem ütközhetik nehézségekbe. A közös érdekű ügyekre nézve egyenlő jogokkal kívánjuk felruházni a segédmunkásokat az önálló iparosokkal, saját ügyeiket az önálló iparosok a társulatok keretén belől is külön intézhetik.

Elismerjük, hogy javaslatunk keresztülvitelét nagy gyakorlati akadályok nehezé teszik, de ezen akadályok nem nagyobbak azoknál, a melyek miatt egyáltalában nehéz sikeresen működő ipartársulatokat alakítani. Az anyagi áldozat, a melyet a segédeknek az ipartársulati tagsági díj fejében hozniok kell, nem nagy, azt minden segéd könnyen viselheti és szívesen is fogja viselni, ha azért megfelelő ellenszolgáltatásban részesül. A nehézséget a segédeknek az ipartársulatokba való bevonása képezi. Ez a nehézség azonban ugyanazon mértékben fenforog az önálló iparosoknál is, és ha ezeket sikerül a társulati működés üdvös voltáról meggyőzni, a segédek meggyőzésére sem szükséges nagyobb rábeszélési képesség és fáradozás, mint az önálló iparosokéra. Arról is megvagyunk győződve, hogy a társulathoz tartozó iparosok különös nehézség nélkül belépésre birhatják segédeiket is, a nélkül, hogy erre kényszert vagy fenyegetést használnának. A másik, jelentékenyebb nehézség a segédmunkások hullámzása egyik helyről a másakra, ez a tulajdonképeni akadály. Ez a vándorlás azonban nem oly gyors, mint sokan hiszik, a segédmunkások egy nagy törzse csak hosszú időközökben megy át egyik városból a másikba, úgy hogy a segédeknél is lehet bizonyos állandó tartózkodásra számítani. Ha pedig van a segédmunkásoknak huzamo abb ideig egy helyen tartózkodó törzse, a mint van, akkor a segédek sorából sem nehéz megalakítani a választmányt, és tulajdonképen ezen fordul meg a segédeknek a társulatokban való részvétele.

Ha a segédek bevonatnak a társulatok kötelékébe, akkor határozottabban körülírhatni a békéltető bizottságok hatáskörét, mivel ezen bevonás módot nyujt arra, hogy a békéltető bizottságba a segédek is válszthassák képviselőiket. Ezen esetben föl lehet ruházni a békéltető bizottságot a társulati tagok tekintetében azon hatáskörrel, a melylyel az iparbizottság bir az iparhatóság helyett,

t. i. az ipartörvény 98. §-ának első bekezdésében felsorolt összes viszonyokból eredő pereskedések eldöntésével. Ha azonban a békéltető bizottságok jogot nyernek az ilyen pereskedések eldöntésére, akkor gondoskodnunk kell arról is, hogy határozataik és ítéleteik végrehajthatók is legyenek. Hasonló joggal bírnak az ausztriai társulatok és az 1881. július 18-ki törvény 100. d. §. szakasza értelmében a német ipartársulatok. Mennyi értéke lesz ezen jognak a gyakorlatban, midőn a bagatell-eljárás szerint ezen ügyek legnagyobb része gyorsan és olcsón dönthető el, azt nem vitatjuk; a jog mindenestre olyan, mely megadható a társulatoknak.

Törvényünk szerint az ipartársulatokba való fölvétel, s nem a törvény helytelen kifejezése szerint belépés, nem tagadható meg oly iparostól, ki az alapszabályok feltételeinek eleget tenni akar és képes, viszont azonban a fölvétel föltételei között iparbeli vizsgának letétele helyt nem foglalhat. Mindkét intézkedés ellenkezik az ipartársulatoknak alapjául szolgáló elvvel, a társulási szabadsággal, és nincs tekintetbe vehető ok, a mely ezek fentartása mellett harcolna. Ha a társulatok alakítása az egyesek belátására bízatik, akkor azoknak meg kell adnunk azon jogot, hogy maguk állapíthassák meg szabadon azon föltételeket, a melyeket társaiktól, a fölvétel céljából követelnek. Ezen föltételek egy része be foglalható az alapszabályokba, egy főfeltételnek azonban az alapszabályokban nem adhatni kifejezést, pedig nagyon kívánatos, hogy a társulatok erre is súlyt fektessenek s ez a fölveendők egyéni jellege, morális becsé. Ennek mérlegelésére nézve nem állithatni föl szabályokat, ezt a társulati tagok szabadon döntenek el minden egyes esetben; szabadon és indokolás nélkül bírálják meg, vajjon a fölvételre jelentkező egyéni jelleménél fogva méltó-e arra, hogy köztük helyt foglalhasson. Ha az iparosok mindenütt kivétel nélkül azzal indokolják a kötelező társulatok behozatalát, hogy a társulatnak ápolnia kell az osztály becsületét stb., akkor ezen indokolással is csak a szabad társulatok mellett érvelnek, mert az olyan társulat, a mely kénytelen befogadni minden iparost, legyen az jellemére nézve tisztességtelen, semmit sem tehet az osztálybecsület föntartására. Épen mivel ez egyik célja az ipartársulatoknak, úgy kell azokat szervezni, hogy azok az iparososztály legtisztességesebb elemeinek gyűlőhelyévé váljanak, ezt pedig csak úgy érhetni el, ha az ipartársulatok visszautasíthatják a fölvételre érdemetleneket. Ezen

ok is a szabad társulat mellett szól, de a szabad társulatok legyenek valóban szabadok a fölvétel tekintetében is.

A fölvétel föltételei között jelenleg nem foglalhat helyet az iparbeli vizsga. Ezen tilalommal a törvényhozásnak kétségtelenül az volt a célja, hogy az ipartársulati működés jótékony hatása kiterjeszhető legyen minden iparosra kivétel nélkül; a tilalom fentartása azonban fölösleges. Az ipartársulatok nem bírnak oly jogokkal, a melyek megvonása hátrányára válna az ipartársulatban nem álló iparosoknak, s így nincs indokolva, miért ne köthetnék az ipartársulatok a társulatba való fölvételt vizsga letételéhez. Ha iparososztályunk egy része úgy rajong a vizsgákért és azoktól várja boldogulását, akkor meg kell adnunk neki a módot és alkalmat a vizsgákra, a melyek úgy sem befolyásolják a legkisebb mértékben sem az iparüzésre való mindenkit megillető jogot. A törvénynek csak annyiban kell erre nézve gondoskodnia, hogy a fölvételi föltételek mindenkire nézve egyenlők legyenek, hogy a társulat ne részesíthessen senkit sem előnyben. A társulatoknak tehát minden aggály nélkül mondható azon jog, hogy a tag fölvételt vizsga letételéhez kössék, s e tekintetben még azon fentartást sem tartjuk szükségesnek, a melyet az 1881. július 18-ki törvény 100. §. megállapít, hogy a „vizsga célja csak az ipar közönséges munkáinak önálló kivételére szükséges képesítés kimutatása lehet.“ Ha az alapszabályokban részletesen meghatároztatik a vizsga módja, melynek egyenlőnek kell lennie mindenkire nézve, akkor az állam minden igénye meg van e tekintetben óva.

Az ipartársulatok hatáskörét és feladatait véleményünk szerint eltérőleg az 1881. jul. 18. német törvénytől, nem szükséges a törvényhozásnak körülírnia; ezen feladatok megállapítása az ipartársulatokra bizható. Ha a törvény meg is állapítja, hogy mily feladatokat kell a társulatoknak körükbe vonniok, az ipartársulatok mégis csak azt fogják tenni, a mi belátásuk szerint szükséges; hogy a törvény kívánalmainak megfeleljenek, az alapszabályokba fel fogják ugyan venni a törvény által kitüzött célokat, de ennek daczára csak azok után fognak törekedni, a miket maguk is szükségeseknek tartanak. Az idézett német törvény 98. a. §. szerint a mint azt a 76. lapon ismertettük, a társulati alapszabályoknak, eltekintve azon határozatoktól, a melyeknek minden, bármiféle társulati alapszabályban is meg kell lenniök, intézkedniök kell a

tanoncok fölvételénél megtartandó föltételekről és formákról, a tanidő tartamáról, a mesterek azon kötelezettségéről, hogy tanonczaikat az ismétlő- vagy szakiskolába járatják, a tanviszony megszűnéséről és a tanbizonyítvány kiadásáról s így tovább a törvény 12 pontban részletesen megállapítja, miket kell a társulati alapszabályoknak tartalmazniok. Ha az alapszabályok ezen ügyekről nem szólnak, akkor nem erősítheti meg azokat a felettes hatóság. A német törvény ezen eljárása indokolható azzal, hogy a törvény kelteinek megfelelő és sikeresen működő társulatok bizonyos körülmények között nem tagjaikra is kiterjedő hatáskört nyerhetnek; mi ezt nem helyeselhetjük, véleményünk szerint ilyen jog nem adható a társulatoknak, a törvénynek tehát nem kell gondoskodnia a társulatok feladatköréről. A kormány azonban segélyére lehet az ipartársulatoknak az által, ha egy minden ügyet felölölő mintaalapszabályzatot dolgoztat ki, a melynek tekintetbe vételével az egyes társulatok megállapíthatják saját alapszabályaikat. Ezt megtette 1872-ben is a kormány, de az országos iparegyesület közreműködésével kidolgozott mintaalapszabály semmi tekintetben sem üti meg a mértéket. Egy megfelelő szakértelemmel s körültekintéssel kidolgozott mintaalapszabály hasznos szolgálatot tehet a társulatoknak, a melyek igen sok esetben a magasabb értelmiségű körök támogatását igénylik.

Az 1881. július 18-ki német törvény alapján alakuló ipartársulatoknak a törvény 100 b. §-a azon kiváltságot nyújtja, hogy a társulati alapszabályok szerint kivetett díjak és fegyelmi bírságok a társulati előljáróság indítványára a községi adók módjára közigazgatási uton hajtathatnak be. Ezen kiváltság a gyakorlati életet tekintve, nem jelentéktelen fontosságú, mivel köztudomás szerint a társulatoknak egyik lényegesebb baja az, hogy a társulati tagok a tagsági díjakat nem igen fizetik. Hazánkban tudomásunk szerint tisztán magánjogi testületek és társulatok nem bírnak ily joggal, és így mindenesetre megfontolandó, vajjon megadható-e ezen jog az ipartársulatoknak. Ha elvi szempontok és a közigazgatási hatóságok túlterhelése nem tiltják ezen jog megadását, a mi fölött mi nem alkothatunk ítéletet, akkor czélszerűnek mutatkoznék az ipartársulatokat nálunk is fölruházni ezen jogosítvánnyal, mert az ipartársulatok közgazdaságilag fontos szerepet tölthetnek be és így indokolva van, hogy az állam előmozdítsa azok működését oly módokon,

a melyek nem sértik mások érdekeit. Ez a mód pedig ilyen és viszonyaink között a társulatok értékes jogává válhat.

Az ipartörvény keretében maradó más jogositványokat véleményünk szerint nem adhatni az ipartársulatoknak. Van azonban egy jogositvány, a melylyel a kellő cautelák mellett, felruházhatók az ipartársulatok. Ez a jog nem tartozik az ipartörvénybe, és így ott nem is adható annak kifejezés, mégis helyeseljük, hogy azzal az ipartársulatok felruháztassanak. Ez a jog az adókivetésre vonatkozik, tehát az iparosoknak leglényegesebb érdekét érinti. Az ipartársulati tagok ipar és kereseti adójának megállapításánál meghallgatható lenne az ipartársulat véleménye, azaz az adókivetési bizottságba bevonható lenne az ipartársulatok egy bizalmi férfia, a ki a társulati tagok adóösszegére nézve nyilatkoznék. Ezen nyilatkozat nem lenne természetesen kötelező az adókivető hatóságra nézve, mindazáltal azt hisszük, hogy az ipartársulati bizalmi férfiú az adókivető bizottságban, amellett, hogy nem sérthetné az államkincstár érdekeit, sok esetben fontos szolgálatot tehetne tagtársainak, a kik benne viszonyaikat alaposan ismerő szószólót nyernének. A viszonyok alapos föltárását követeli az államkincstár érdeke is, s ezt az ipartársulati tagokra nézve leginkább az ipartársulatok bizalmi férfiaik tehetnék meg. Ismerjük azon aggályokat, a melyek ezen jog megadása ellen szólhatnak, de ezek nem oly jelentékenyek, hogy a jogositvány megadható ne legyen. Erről azonban az ipartörvényben nem intézkedhetni, de azt hisszük, hogy javaslatunk megérdemli az alaposabb megvitátást.

Az ipartársulati ügy szabályozására nézve fölmerült összes javaslatok elfogulatlan vizsgálatának eredménye az, hogy a társulási szabadság elve helyes, és a reform e tekintetben nem állhat másból, mint a társulási szabadság teljes kifejlését gátló akadályok elhárításából.

Megjelöltük azokat, a mik nem illenek be a társulási szabadságon alapuló törvénybe, javaslatokat is tettünk, a melyek a jelenlegi törvény hiányainak pótlását czélozzák. Mert mi is óhajtjuk, hogy iparosaink vállvetve és tömörülve igyekezzenek megóvni érdekeiket; meleg rokonszenvvel kísérünk minden mozgalmat, melynek a helyes társulási forma megtalálása a célja, de ennek daczára sem sikerült önmagunkat meggyőzni arról, hogy ez a cél a

kényszer útján érhető el. A társulási szabadság bizonyult csak olyan-
nak, mely eredményre vezethet*).

Eddigi fejtegetéseinkben felöleltünk minden jelentősebb kér-
dést, mely az ipartörvény revisiójával közvetlen összefüggésben
áll, csak az iparhatóságok reformjáról nem szóltunk. Nem
azért, mintha nem méltányolnánk kellőleg az iparhatóságok fon-
tos szerepét, nemis mintha megvolnánk elégedve jelenlegi ipar-
hatóságainkkal, hanem mert az iparhatóságok szervezésének kér-
dése, egy munkánk keretét túlhaladó nagyfontosságú ügygyel van
kapcsolatban, t. i. a közigazgatás reformjával. Az iparhatóságok
jellege csak közhatósági lehet s miután az ipari közigazgatás inté-
zésére nem állithatni föl külön hatóságokat, iparhatóságul is csak
a rendes hatóságok szerepelhetnek. A közigazgatási hatóságok
reformjával pedig az ipartörvényt tárgyaló munkában nem fog-
lalkozhatni.

A gazdasági érdekek mindig hatalmasabban nyilvánúlnak,
fontosságuk mindinkább felismertetik és méltányoltatik; ennek
maga után kell vonnia azt is, hogy a közigazgatásnak alkalmazkod-
nia kell a gazdasági élet szükségleteihez. Hazánk közigazgatásában
a mezőgazdaság érdekei eddig háttérbe szorítottak minden más ér-
deket, a mi viszonyaink természetéből szükségszerűleg folyt. Míg a
mezőgazdaság érdekei felől közigazgatási hatóságaink, különösen az
alsó és közép fokon, összealkotásuknál fogva úgy a hogy tájékozva
voltak, addig a közigazgatás többi ágai s így az ipar érdekei tekin-
tetében is, hiányzott minden fogékonyság. Az elsőfokú iparhatósá-
got a megyékben a szolgabírák, a városokban a kapitányok, kerü-
leti előljáróságok, illetőleg a városi tanácsok, a másodfokút az alis-
pánok, illetőleg a városi tanács képezik. Ezen tisztviselők eddig

*) L. az egész fejezetre: Az ipartörvény revisioja ügyében összehi-
vott értekezletek tárgyalásait és az idézett törvénygyűjteményeket, tör-
vényhozási munkálatokat és műveket. — Az 1881. jul. 18-ki német tör-
vényre vonatkozó törvényhozási nyomtatványok, u. m.: Entwurf eines
Gesetzes betr. Abänderung der Gewerbeordnung nebst Begründung, Nr. 49.
der Drucksachen, Bericht der XI. Kommission, Nr. 128. der Drucksachen.
Verhandlungen des Reichstages 4. Legistatur-Periode. IV. Session 1881.
22., 44—46., 56. Sitzung — Friedrich Rücklin: Das neuzeitliche Hand-
werk. Heilbronn, 1880. — Dr. F. C. Huber: Der Reichsgesetzentwurf betref-
fend die Neuregelung des Innung-Wesens Stuttgart 1881. — A. Lohren:
Die Wiederbelebung der Innungen. Potsdam, 1880.

minden qualificatio igénye nélkül, a törvényhatósági és városi közgyűlések választása útján jutottak hivatalukba, a melyből a legközelebbi választás alkalmával épúgy kimaradhatnak, mint a hogy bejutottak. A közigazgatás alsó és közép fokain nincs tehát tisztviselői karunk, mely a tisztviselőséget életcélnak tekintve, igyekeznek az ehhez szükséges minden irányu képzettséget megszerezni. E mellett a megyei törvényhatósági közgyűlésekben, a törvényhatóságok szervezésénél fogva a mezőgazdasági érdekek vannak túlsúlyban, s így a választás útján csak olyan egyének juthatnak a hatóságok elére, a kik a választók érdekének leginkább képesek megfelelni. Ugyanez áll az alföldi rendezett tanácsu városokra, a melyeknek közgyűlései szintén túlnyomólag a mezőgazdasági érdekek képviselőit tekintendők. Egyedüli kivételt a városi törvényhatóságok képeznek, a melyekben az iparos osztály érdekei nagyobb számmal találhatnának képviselőkre.

A választás útján így minden qualificatio nélkül hivatalba jutott tisztviselők nem felelhetnek meg azon igényeknek, a melyeket a jó közigazgatás szempontjából követelni lehetett. Kétségtelenül javulás fog e tekintetben beállani, ha a qualificationalis törvényt átment az életbe. A berendezendő közigazgatási tanfolyam, ha abban kellő figyelem lesz fordítva a gazdasági közigazgatás szükségleteire is, oly elemeket fog a tisztviselői pályára juttatni, a melyek tájékozva lesznek az ipari közigazgatás érdekei felől is.

Minden reformnak, mely nem akar egyelőre sem lemondani a kivihetőségről, jelenlegi közigazgatási hatóságaink keretében kell maradnia. Ezen némileg tulmenve, legujabban szinte észrevétlenül illesztett be közigazgatásunkba egy új ág, melyből kellő gondozás mellett a legszebb hajtások fakadhatnak. Ez a közgazdasági előadói intézmény. A közgazdasági előadó jelenleg nem tisztviselő, csak a közigazgatási bizottság tagja, a hol befolyását érvényesítheti ugyan a közigazgatás egész menetére nézve, közvetlen hatást azonban csak a közigazgatási bizottság elintézése alá kerülő ügyekre gyakorolhat. A közgazdasági előadó határozatlan természetű hatáskörével a közgazdasági érdekeket képviseli a közigazgatási bizottságban és az egész törvényhatóságokban; tiszte a mezőgazdaság minden ágának, az iparnak, a kereskedelemnek fejlesztésére hatni s ezen érdekeket oltalmazni. A kísérlet, melyet a kormány a közgazdasági előadói intézmény behozatalával tett, még az első

stádiumban van s épen azért nem mondhatni ítéletet a felől, vajjon ezen szerencsés gondolat kivitele megfelel-e azon várakozásoknak, a melyeket ahhoz joggal fűzhetünk. Annyi azonban bizonyosnak látszik, hogy a közigazgatás végleges reformjával a közgazdasági előadói intézménynek is változáson kell átmennie. Nem válhatik-e a közgazdasági előadóból tisztviselő, tisztviselő a törvényhatóság központján, a ki a maga kezébe egyesíti az összes gazdasági jellegű közigazgatási ügyeket? Előttünk ez az átalakulás nem látszik valószínűtlennek, sőt szükségesnek is kell azt tartanunk. Az ipari életben mutatkozó visszaállások egyik főoka az, hogy az ipartörvény nincs végrehajtva; így vagyunk azonban több más gazdasági jellegű törvénnyel is. Ez pedig nem a véletlen szüleménye, ezen tartathatlan helyzetet az idézi elő, hogy nincs a törvényhatóság központján tisztviselő, a kinek egyedüli feladata volna azon gazdasági jellegű törvények végrehajtásában közreműködni, a melyek iránt a jelenlegi törvényhatósági főtisztviselőknek nincs semmi érzékük, de a melyeknek fogyanatosítására ügyelni, más ügyekkel való tulterheltségük miatt nincs is idejük. A közigazgatás vezetői a megyékben jelenleg az alispánok, a kiknek tiszte az egész közigazgatást ellenőrizni. S ugyan láttuk-e a lefolyt tíz év alatt annak legkisebb jelét is, hogy ezen törvényhatósági főtisztviselők érdeklődtek volna például az ipartörvény végrehajtása iránt? Szomoruan kell megvallanunk, hogy nem. S a helyzet addig nem is fog javulni, míg a törvényhatóságok központján nem lesz tisztviselő, a kinek kizárólagos tiszte a gazdasági jellegű törvényeket végrehajtani s a gazdasági jellegű közigazgatási ügyeket másodfokulag elintézní. Mikor fog ez bekövetkezni, erre a kérdésre nem adhatunk feleletet, de azt hisszük, hogy a közigazgatás végleges reformja, a mi ugy sem késhetik soká, ezt a reformot is magával fogja hozni.